

KOVÁCS ISTVÁN

Apám aranyrámás képe

*ANYÁMNAK kék por kavarog szeméből,
a messzeséget nézi,
forgó küllők között is
kinyújtja karját.
Hajából üvegszálakat csiszol az idő.*

*Apám ujjai
vízmosások gyökérzetében fagytak.
Fejed odahajtsd, anyám.
Arcodra tavaszt simogatnak.
Ne sírj.
Könnyes úgyis a fű:
tavak szempillája.*

*A temetőben tüzet fognak a fák,
s a szél besatírozza az eget
egy szenes gallyal.
Fölvérzik a csigák talpa,
meghalnak,
mint a katonák.*

*Apám is odaporladt,
az esők ajkára mosták a Holdat.*

Hatéves koromig fogalmam csak anyámról volt, róla is halvány, míg apám semmilyen formában nem létezett számomra. A mamám nevelt, vele éltem, pontosabban, neki köszönhetem, hogy élek. Ő jelentette nekem a szülőket, nagyszülőket, dédszülőket, ükszülőket... Hozzábújtam, belecsimpaszkodtam, vele gonoszkodtam és cipeltettem magam a hátán... a vasútállomástól hazáig. Három-négy kilométeren át, akkor is, amikor már öt éves voltam. Csapjon már a földhez – tanácsolta neki a szomszéd, amikor a hátára kapaszkodtam. Boldognak éreztem magam vele. S mivel elárasztott a szeretetével, semmiben sem szenvedtem hiányt. Hiába az, amiről később nagynéném mesélt, márminthogy bárhová vitt is a mamám, ismerőshöz, ismeretlenhez, köszönésképpen mindig azt mondtam: „Éhes vagyok, húst kérek...”

Erre nem emlékszem. Arra, hogy fáztam, igen. És máris beindul a némafilmjelenet, amelyen két kisgyerek tátog: druszám tanácsára az eresz alá húzódtunk, s a koratavaszi oszladozó ködön átderengő napnak simogatásra tartott arccal nekikezdtünk a jól ismert mondókának: „Süss fel nap, fényes nap, kerted alatt a kisbárány majd megfagy...” És ismételtgettük, amíg melegünk nem lett. Minden bizonnyal ez volt az első vers, amit szavalni tudtam. Még jóval a locsolóversek előtt.

Anyámról valójában a rakoncátlanságom miatt voltam kénytelen tudomást venni. Mamám a loncvesszőt hátamon megsuhogtatva vagy anélkül is, azzal ijesztgetett, ha rosszalkodtam: „Megállj, írok anyádnak, hogy jöjjön és vigyen magával Pestre!” Ez hatott. Anyámat a tatároknál is félelmetesebbnek gondoltam, ahogy Pestet a kénkőves poklok poklánál rémisztőbbnek. Mamám dörgedelme után egy darabig igyekeztem jól viselkedni. Irigyeltem azokat a gyerekeket, akiket

azzal fenyegetett az anyjuk: „Csak jöjjön, haza szombaton apátok, agyonveretlek benneteket vele!” Mennyivel jobb nekik. Nem kell attól félniük, hogy az anyjuk elviszi őket Pestre. Pedig többször láttam, ahogyan a heti vagy hónapi távollét után a magasfeszültségű vezetékek építési területével változó munkahelyéről hazaérkező apa, se szó, se beszéd, már a kapuban húzta le derekáról a nadrágszíjat. És nem azért, hogy a kényszerű távolléte miatt széthulló családot az állandó társat jelentő kopottas, bezárhatatlan útibőröndként összefogja.

Aztán egyszer tényleg elérkezett a pillanat, amikor anyám eljött értem... Éppen betöltöttem a hatodik életévemet: iskoláskorú lettem. Mamám is beirathatott volna a helyi iskolába, de kiderült, hogy súlyos beteg. És már nagyon öreg volt: ötvenhat éves. Anyám éppen akkor kapta meg a szanatórium egykori templomának sekrestyéjét lakásul. Így könnyebben magához tudott venni. Mamám nem sokkal később gyomorrákban meghalt. Évtizedekkel halála után iratai között találtam egy levelet, amelyben vesszők és pontok nélkül összefolytak a mondatok. Belőlük olvastam ki, hogy anyám lelkére kötötte: eszébe ne jusson intézetbe adni, s ha valamikor férjhez megy, ne annak az árán, hogy engem „ellők magától”.

Életőszönöm diktálta, hogy apránként elfogadjam, majd megszeressem az idegen asszonyt, aki anyám volt, s megszokjam az új helyet, ahol élnem kellett. Beleértve az azzal járó sokkot is, amely az iskolába való beiratást és járást jelentette. Ez felnőttes küzdelem volt részemről. Apám aranyrámás képe ott függött sekrestyelakásunk falán, s két hét elteltével az iskolában újabb apákat ismertem meg: Sztálint és Rákosit. Az ő színes képeik mellett apám fekete-fehér fotója apránként majdhogynem teljesen kifakult. Csak 1956-ban nyerte vissza eredeti árnyalatait.

Annyi veszély leselkedett rám, annyi titkot kellett megfejtennem, annyi kihívásnak megfelelnem, hogy nem maradt rá erőm, lelkierőm, hogy apám hiányával foglalkozzam. Környezetemben, a szanatóriumban és az iskolában is több hasonló sorsú, vagyis félárva gyerekkel töltöttem mindennapjaimat. Voltak, köztük csehszlovákok és jugoszlávok is. Ők tudtak magyarul. A görögök nem. Rájuk kellett legjobban felnézni: szabadságharcosok voltak. Egy fiú szülei azt mondták, hogy a lágerből tértek vissza. Őt éreztem legtitokzatosabbnak. Talán a szótlanlansága miatt. Nekem is volt titkom. Ha apámról kérdeztek, azt kellett mondanom: eltűnt a háborúban. Arról, hogy elvitték az oroszok, hallgassak, mint a sír. Bajunk lehet belőle, ha eljár a szám. És emiatt egy kicsit nehezteltem apámra...

Apám végül is édesanyja, pesti nagyanyám érdi házában került közelebb hozzám. Nagyanyám éjjeliszekrényén állt a fényképe, kisebb, mint ami nálunk a falon függött, de az is aranyrámában, s mellette örökmécesként lámpa égett. Éjjel-nappal. Apám az öklére támasztotta fejét és elnézett mellettem. Sehogy se találkozott a tekintetünk, mert ő a végtelenbe révedt. Vándorszínész volt, s ezt a képet osztogatta egy-egy fellépés után falusi, kisvárosi rajongóinak. Nagyanyám elmesélte, amikor híre kelt, hogy hadifoglyok érkeznek a Szovjetunióból – mert ilyesmiről a rádió nem tájékoztatott –, mindig kiment a Keleti-pályaudvarra, s vitt magával frissen sütött almásrétest. Az volt apám kedvence. Én minden süteményt szerettem. Nagyanyám hiába várta őt megannyiszor. Egyszer cédulát kapott levélben valahonnan a Tiszántúlról. Apám dobta ki a fogolyszállító marhavagonból. Az volt az utolsó üzenet tőle. Foksányba tartott a végtelen szelvény, s onnan tovább, Szibériába.

Pesti nagyanyám mintha neheztelt volna anyámra... Nemegyszer célzott arra, hogy miatta vitték el apámat. Németországba készültek 1944 decemberében. Anyámnak előre kellett volna mennie egy német katonai teherkocsin, de még Bicskéről visszafordult és sikerült eljutnia Pestre, mielőtt bezárult az ostromgyűrű. És anyám elhagyott egy ládát, amely tele volt apám irományaival. Biztosan amiatt hurcolták el apámat... A láda tartalma miatt. Anyám szerint viszont azért, mert halottak napján esküdtek meg, s ez eleve eldöntötte sorsukat. Még húsz éves se volt. Apám huszonkettő múlt. Az aranyrámás képen idősebbnek látszott. Csak három hónapig élték

együtt. Apám azzal szerzett magának tekintélyt előttem, hogy megtudtam: bombázáskor nem rohant le az óvóhelyre. És anyámat se engedte ki a karjai közül. Nem tudom, mikor fogantam meg? Bombázás alatt vagy két bombázás között?

Apám hiánya csak egyszer hasított belém fájdalmasan. A szanatórium igazgatójéknál, Tibor bácsiéknál vacsoráztam. Férj, feleség, Bia néni, négy gyerek, Zoli, Ági, Géza, Jutka és a telet állandóan náluk töltő debreceni rokon, Lala bácsi.

– Rákosiék megfosztották a nyugdíjától, s odahaza megfagyna – suttogta egyszer nekem Zoli, lehet, hogy éppen az említett vacsora alatt, hozzátéve – De erről egy szót se senkinek...

– Kinek az apja? – kérdeztem én is halkán.

– Senkinek. Agglegény – válaszolta Zoli, majd megjegyezte – De volt huszonnyolc mennyaszszonya... És elgondolkodva felsóhajtott: Én is agglegény leszek...

Nagy lármával telt a vacsora. Fogásait nevetések és pofoncsattanások fűszerezték. Zolival mi is szerettünk volna bort inni, de nem kaptunk. „Majd, ha már borotválkoztok” – mondta Tibor bácsi. Ehhez Lala bácsi is hozzá akart szólni: – Majd, ha már... – kezdte..., de Bia néni idejében letorkollta. Megéreztem, mi a család. Hazamenet elszorult a torkom, sírás fojtogatott. Elhatároztam, ha felnövök, nekem is legalább négy gyermekem lesz. (De nem huszonnyolc asszonytól.) Akkor mindennap ugyanúgy telnek majd a vacsorák, mint Tibor bácsiéknál. Nem pedig egyedül. Vagy időnként kettesben anyámmal...

1959 tavaszán anyám férjhez ment a szanatórium ételmezésvezetőjéhez, akinek a felesége súlyos beteg volt, s felakasztotta magát a padláson. Ismertem mindkettőjüket. Apám aranyrámás fényképe lekerült a falról. Elköltöztünk a sekrestyéből a gyógyszerraktárnak használt templomterem tulsó szárnyára egy kétszobás lakásba, amelynek nagy előszobájából nyílt a padlásfeljáró. Anyám megkért, hogy a férjét hívjam apának.

Kovács István